

AN INVESTIGATION OF PRE-SERVICE CLASSROOM TEACHERS' CURIOSITY ABOUT HISTORY

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ TARİH MERAKINA YÖNELİK BİR İNCELEME¹

Adnan ALTUN²

Abstract

Research in education indicates that curiosity has two dimensions as perceptual and epistemic. Perceptual curiosity manifests itself through sense organs while epistemic curiosity is often based on knowledge. The current study, based on the question "May different knowledge forms generate different curiosities if curiosity stems from knowledge?", focused on the curiosity about the discipline of history with a unique knowledge structure and examined the history topics that pre-service classroom teachers were curious about, along with teachers' motives for being curious about these topics. Various inferences on the (dimensions of) curiosity about history were aimed at, based on the mentioned examinations, in the current study. In the current research, designed as a case study, pre-service teachers' views were collected via a form prepared through inspiration from 5Ws and 1H technique and basic elements of history. This form aimed to reveal pre-service teachers' curiosity about historical persons, events, time, and places and the motives for their curiosity. The current study was conducted through views of 196 pre-service teachers who attended 1st, 2nd, 3rd, and 4th years at the Department of Classroom Teaching, Abant İzzet Baysal University, in the fall of 2013-2014 academic years. Pre-service teachers' curiosity about historical persons, events, time, and places was descriptively analyzed. Their motives for curiosity were content-analyzed to present various inferences on different dimensions of curiosity about history. Thus, when pre-service teachers' motives for curiosity about history were examined, it was observed that those historically important were wondered about more. When the dimensions other than the historical importance were examined within motives for curiosity about history, it was observed that curiosity about history may include affective dimensions such as empathy, sympathy, and antipathy; media or social environment may be effective; and inadequate knowledge and conflicts within the existing knowledge may bring about curiosity about history. Based on these inferences, a classification of curiosity about history was included at the end of the current study.

Keywords: Curiosity about history, pre-service classroom teachers, (elementary school teacher candidates), history education.

Özet

Eğitim alanında yapılan çalışmalar merakın algısal ve epistemik olmak üzere iki boyutunun olduğunu göstermektedir. Algısal merak duyu organları vasıtasıyla ortaya çıkarken, epistemik merak daha çok bilgiye dayanmaktadır. "Merak bilgiden ortaya çıkıyorsa; farklı bilgi türleri farklı merakların ortaya çıkmasına sebep olur mu?" sorusundan hareketle planlanan bu çalışmada kendine özgü bir bilgi yapısı olan tarih disiplinine yönelik merak odaklanılmış ve sınıf öğretmeni adaylarının tarihe dair merak ettikleri konularla bu konuları merak etme gerekçeleri incelenmiştir. Çalışmada bu incelemelerden hareketle tarih merakına (boyutlarına) dair çeşitli çıkarımlarda bulunmak amaçlanmıştır. Bir durum çalışması olarak desenlenen bu araştırmada öğretmen adaylarının görüşleri 5N1K tekniğinden ve tarihin temel unsurlarından esinlenerek hazırlanan form yardımıyla alınmıştır. Bu form ile öğretmen adaylarının tarihsel "kişi, olay, zaman ve mekâna" dair merakları ve bu meraklarının gerekçelerini açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Bu çalışma 2013-2014 eğitim öğretim güz yarıyılında AİBÜ Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda 1, 2, 3 ve 4. sınıfta okumakta olan yaklaşık 196 öğretmen adayının görüşleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarının "tarihi kişi, olay, zaman ve mekâna" dair merakları betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Bu meraklarına dair gerekçeleri de içerik analizi yoluyla analiz edilerek tarih merakının farklı boyutlarına ilişkin çeşitli çıkarımlar sunulmuştur. Sonuç olarak öğretmen adaylarının tarih meraklarının gerekçelerine bakıldığında tarihi açıdan önemli olanın daha fazla merak edildiği görülmektedir. Tarih merakının gerekçelerine dair yapılan incelemede tarihsel önem dışındaki boyutlara bakıldığında tarih merakının empati, sempati yada antipati gibi duygusal boyutlarının olabileceği; medyanın yada sosyal çevrenin etkili olabileceği; ve yeterince bilgiye sahip olmama yada mevcut bilgidaki çelişkilerin de tarih merakını ortaya çıkardığı görülmektedir. Çalışmanın sonucunda bu çıkarımlardan hareketle tarih merakına dair bir sınıflandırma yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih merakı, sınıf öğretmeni adayları, tarih eğitimi.

1 Bu çalışma 29-31 Mayıs 2014 tarihleri arasında Kütahya'da düzenlenen XIII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sunulan sözlü bildirisinin genişletilmiş halidir.

2 Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Bolu, adnanaltun@gmail.com

GİRİŞ

Merak “yaygın bir şekilde keşfetme davranışını harekete geçirecek yeni bilginin yanı sıra yeni bir duyuşsal tecrübe edinme arzusu olarak tanımlanmaktadır (Litman ve Spielberg, 2003). Bu tanımında merakın duyu ve bilgi ile ilgili olduğu görülmektedir. Berlyne (1954; akt. Litman ve Spielberg, 2003) bu iki boyutu merakın iki farklı türü olarak vurgulamıştır. Bunlardan ilki uyarıcıların algılanmasının artmasına önderlik eden algısal merak, diğeri de kavramsal çelişki ve bilgi eksikliği ile uyarılan, ana ürünü bilgi olan epistemik meraktır. Algısal merak, ortam, koku, ses gibi duyu uyarımı ile yeni bilgiler edinmeye vurgu yapar; epistemik merak ise bilgi, fikir ve gerçeklere ulaşmak için fırsatları bulma eğilimidir (Renner, 2006; akt. Kurtbaş, 2011). Loewenstein (1994; akt. Eren, 2009) epistemik merakı "bireyler belirli bir ilgi alanında gelişirken/uzmanlaşırken dikkatin bir bilgi boşluğuna çekilmesiyle meydana gelen merak" olarak tanımlamaktadır. Merakın geniş bir perspektiften ve pedagojik bir bakış açısıyla ele alındığında yararlarını vurgulayan pek çok çalışma yapılmıştır. Fakat merakın epistemik boyutuna ilişkin farklı disiplinlere yönelik spesifik incelemelerin de yapılması gerektiği düşünülmektedir.

“Merak bilgiden ortaya çıkıyorsa; farklı bilgi türleri farklı merakların ortaya çıkmasına sebep olur mu?” sorusu beraberinde tarih disiplinine duyulan merakın farklı boyutları olabileceğini düşüncesini akla getirmektedir. Öğrencilerin mevcut tarih bilgileri ve tarih konusundaki tecrübeleri onların tarih anlayışlarını etkiliyorsa (Grant, 2001) elbette tarihe yönelik ilgi ve meraklarını da etkileyebileceği ileri sürülebilir. Tarihe olan merakı sadece tarih bilgisinin etkilediğini ifade etmek iddialı bir söylem olacaktır. Burada başka etkenlerin de söz konusu olabileceği dikkate alınmalıdır. Örneğin Kölbl ve Straub (2001) bireylerin tarihe ilgisinin farklı şekillerde tezahür edebileceğini yada güçlükle ortaya konulabileceğini ifade etmekle birlikte burada baskın olan sosyokültürel bağlamın etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Benzer şekilde Barton ve McCully de (2005) toplumsal etkiden söz etmişlerdir. Öğrencilerin tarihe ilişkin anlayışlarını, dolayısıyla meraklarını etkileyen bir diğerk faktör olarak medyayı vurgulayan çalışmalar da (Grant, 2001; Lévesque, 2003) söz konusudur.

Tarih merakı dünyanın en eski zamanlarından bugüne kadar hep taze kalmış, ondan hiçbir zaman vazgeçilmemiştir (Güngör, 1993). Tarih merakına dair yapılacak incelemeler pedagojik olarak ders program ve kitaplarının hazırlanmasından öğretim uygulamalarının kurgulanmasına kadar birçok konuda alan eğitime katkı sağlayabilir.

Bu çalışmada tarih merakı sınıf öğretmeni adayları özelinde ele alınmıştır. Sınıf öğretmenleri ilkokullarda tarihin öğrenilmesinde, sahiplenilmesinde ve tarih bilincinin yapılandırılmasında başlangıç adımını atan; aile, arkadaş ve medya çevresi ile birlikte başrolü paylaşanlardan biridir. Tarih eğitiminde böylesine temel bir rol üstelenen sınıf öğretmenlerinin tarih eğitimine de gereken önem verilmelidir. Şüphesiz tarihin, tarih eğitiminin ve çocuğun tarih anlayışının yansımaları önemlidir. Ancak sınıf öğretmenlerinin tarihe bakışları da aynı derecede önemlidir.

Bu çalışmanın amacı sınıf öğretmenlerinin tarihe dair merak ettikleri konuları ve bu konuları merak etme gerekçelerini ortaya koymaktır. Bu çalışma aynı zamanda gömülü teori yöntemiyle yürütülen "tarih merakının tanımlanması ve sınıflandırılması" konulu daha kapsamlı ve uzun soluklu bir araştırmanın parçasıdır. İlkokuldan üniversite düzeyine farklı yaş gruplarını kapsayan çalışmanın bir parçası olarak bu çalışmada da sınıf öğretmeni adaylarının tarihi karakter, olay, dönem ve mekâna dair merak ettikleri noktalar ortaya konulmakla birlikte merak etme nedenlerinden hareketle sözü edilen kapsamlı çalışmaya temel oluşturacak "tarih merakına dair bir sınıflandırma" da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çabanın beraberinde farklı

çıkarımlarda bulunmaya yardımcı olacağı da düşünülmektedir. Bunlar sınıf öğretmeni adaylarının tarih eğitimi bağlamındaki beklenti ve ihtiyaçları, sınıf öğretmenliği lisans programlarında yer alan tarih derslerinin içerikleri ve bu doğrultuda hazırlanan ders kitaplarının içerikleri, tarihin merak uyandıran noktalarından pedagojik olarak istifade edilmesi olarak özetlenebilir.

YÖNTEM

Sınıf öğretmeni adaylarının tarihi karakter, olay, dönem ve mekâna dair merakını ortaya koymak ve derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla, bu çalışmada, nitel bir yaklaşım olarak durum çalışması deseni kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2011) durum çalışması 'nasıl' ve 'neden' sorularını temel alır ve araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren bir araştırma yöntemidir. Durumlar çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilir. Bir birey, bir kurum, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek gösterilebilir.

Bir durum çalışması olarak desenlenen bu çalışmada öğretmen adaylarının görüşleri 5N1K tekniğinden ve tarihin temel unsurlarından esinlenerek hazırlanan form yardımıyla alınmıştır. Bu form ile öğretmen adaylarının tarihsel "kişi, olay, zaman ve mekâna" dair merakları ve bu meraklarının gerekçelerini açığa çıkarmak amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Bu çalışma 2013-2014 eğitim öğretim güz yarısında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda 1, 2, 3 ve 4. sınıfta öğrenim görmekte olan 196 öğretmen adayının görüşleri alınarak gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmanın ilk aşamasında tarih ve merak ilişkisi üzerine, bu alanda yazılan eserlerin incelenmesine dayalı genel bir literatür taraması yapılmıştır. Buna ilaveten, çalışmada ortaya konan sorular hakkında detaylı bilgi elde etmek amacıyla yarı yapılandırılmış bir görüş formu geliştirilmiştir. Görüş formunun geliştirilmesinde 5N1K tekniğinden ve tarihin temel unsurları olan "kişi, olay, zaman ve mekân" kavramlarından yararlanılmış ve şu sorular oluşturulmuştur:

- En çok merak ettiğiniz tarihi karakter kimdir? Nedenini açıklayınız.
- En çok merak ettiğiniz tarihi olay hangisidir? Nedenini açıklayınız.
- En çok merak ettiğiniz tarihi dönem hangisidir? Nedenini açıklayınız.
- En çok merak ettiğiniz tarihi mekân neresidir? Nedenini açıklayınız.

Anlaşılabilirlik ve araştırma amacına uygunluk açısından tarih eğitimi konusunda uzman iki akademisyenin görüşüne başvurulmuş ve önerileri dikkate alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda yeniden yapılandırılan görüş formunun pilot çalışması, yirmi sınıf öğretmeni adayıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan pilot çalışma neticesinde hazırlanan mülakat formunda küçük değişiklikler yapılmıştır. Pilot çalışmaya katılan öğretmen adayları, daha sonra yapılacak olan asıl araştırmaya dâhil edilmemişlerdir.

Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizine başvurulmuştur. İçerik analizi, iletişimlerin kodlanması sorunuyla, mesajın bir takım kategorilere bölmek,

belirli kodlama ya da kayıt birimleri saptamakla işe başlayacaktır (Bilgin, 2000: 10). İlk aşamada veriler okunmuş, ardından veriler kendi içinde kategorilere ayrılmış ve daha sonra aday öğretmenlerin vermiş oldukları cevapların frekansları bulunarak tablolar halinde sunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın bulguları ve bulgulara dayalı yorumlar, araştırma problemleri doğrultusunda verilmiştir. Öncelikle merak edilen tarihi karakter, olay, dönem ve mekâna dair bulgular, daha sonra bu tarihi unsurları merak etme nedenleri ve son olarak da merak etme gerekçelerinden hareketle tarih merakına dair oluşturulan sınıflandırma verilmiştir.

Merak Edilen Tarihi Kişi, Olay, Dönem ve Mekânlar

Bu başlık altında öncelikle sınıf öğretmeni adaylarının merak ettikleri tarihi karakter, olay, dönem ve mekânlara dair bulgular sunulmuştur.

Sınıf öğretmeni adaylarının “En çok merak ettiğiniz **tarihi karakter** kimdir?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo.1’de ele alınmıştır.

Tablo 1

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarihi Karakterlere Yönelik Merakı

Tarihi Karakter	Sınıf				Toplam
	1	2	3	4	
Fatih Sultan Mehmet	11	16	20	19	66
Mustafa Kemal Atatürk	21	4	7	9	41
Kanuni Sultan Süleyman	1	7	8	5	21
II. Abdülhamid	0	1	2	5	8
Hitler	3	1	2	2	8
Sultan Vahdettin	2	0	4	1	7
Yavuz Sultan Selim	3	2	0	1	6
Hürrem Sultan	0	2	2	0	4
İsmet İnönü	1	1	0	1	3
Cengiz Han	0	0	1	2	3
Diğer*	12	5	5	6	28
Toplam	54	39	51	51	195

*(Diğer: Enver Paşa, Genç Osman, Kazım Karabekir Paşa, Çerkez Ethem, Karl Marx, Oğuz Kağan, Rauf Orbay, Sultan Alparslan, -Pargalı-İbrahim Paşa, Osman Bey, Sokrates, Fikriye Hanım, Lenin, Tuğrul ve Çağrı Beyler, Che Quevera, Leonardo da Vinci, Osmanlı padişahları, Piri Reis, Mehmet Akif Ersoy, II. Ramses, Nelson Mandela.)

Sınıf öğretmen adaylarının tarihi karakterlere ilişkin merakı incelendiğinde 31 farklı tarihi karakteri vurguladıkları görülmektedir. Bu sayının öğrencilerin tarih bilinci kazanmasında ilk ve temel rolü oynayan sınıf öğretmeni adayları için yeterli olmadığı ileri sürülebilir. Bu karakterler daha detaylı olarak incelendiğinde farklı boyutların da söz konusu olduğu görülmektedir. Bunlar sırasıyla şöyle dile getirilebilir:

- Bu karakterlerin incelendiğinde sadece iki karakterin (Hürrem Sultan ve Fikriye Hanım) kadın karakter olduğu, diğerlerinin erkek karakterlerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum erkek merkezli tarih yazımının ve sosyal statü bağlamında tarihte kadının çok yer bulamadığı siyasi tarih ağırlıklı tarih öğretimi içeriğinin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Bu sonuç Levstik ve Groth’un (2002) “normal tarih erkek odaklıdır” sözünü desteklemektedir.

- Tarihi karakterlerin 22'ü yerli, 9'u yabancı karakterden oluşmaktadır. Bu dağılım ulusal tarihin öğretimindeki ağırlık dikkate alındığında olağan olarak yorumlanabilir.
- Karakterlerin tematik dağılımı incelendiğinde ise bunların 12'si Osmanlı Tarihi, 8'i Dünya Tarihi, 4'ü Türk Tarihi ve 7'si de Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile ilgilidir. Bu durum sınıf öğretmeni adaylarının tarihsel meraklarının daha çok Osmanlı Tarihine odaklandığı, başka bir bakış açısıyla da Osmanlı Tarihine ilişkin öğrenme ihtiyaçlarının daha fazla olduğu şeklinde de yorumlanabilir.
- Tarihi karakterleri mesleki olarak analiz ettiğimizde ise karakterlerin büyük bir çoğunluğu, tam olarak 20'si siyasi karakterlerden oluşmaktadır. Diğer karakterlerin ise 5'i askeri, 2'si bilim, 2'si sanat alanıyla ilgilenen kişilerdir. İki kadın karakter de tarihi açıdan liderin eşi olarak nitelendirilmektedir. Bu durumda tarih öğretiminin ağırlıklı olarak siyasi tarih içeriğine sahip olmasından kaynakladığı şekilde yorumlanabilir.

Bulgular bir bütün olarak ele alındığında tarih öğretiminin siyasi çerçeve içine sıkıştığı ve bu durumun da beraberinde; hayatın/tarihin sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel ve dini boyutlarının ihmal edilmesi, sadece politikacıların ve askerlerin öne çıkartılarak kadınların, çocukların, yaşlıların, bilim adamlarının, kâşiflerin, dini önderlerin, fikir adamlarının görmezden gelinmesi, Dünya Tarihinin farklı dönemlerinden ve farklı mekânlarından haberdar olunamaması gibi olumsuzlukları getirdiği söylenebilir. Yeager ve Terzian (2007) çalışmalarında öğrencilerin sosyal tarih ile daha fazla ilgilendiklerini fakat daha çok siyasi tarih konuştuklarını ifade etmektedirler. Bu durum da çalışmadaki sonuçlarla ilişkilendirildiğinde siyasi tarih bilgileri daha ağır basan öğrencilerin siyasi tarih üzerine konuşmaları normal bir sonuç olarak görülebilir.

Sınıf öğretmeni adaylarının “En çok merak ettiğiniz **tarihi olaylar** hangileridir?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo.2'de ele alınmıştır.

Tablo 2

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarihi Olaylara Yönelik Merakı

Tarihi Olaylar	Sınıf				Toplam
	1	2	3	4	
İstanbul'un Fethi	13	11	15	11	50
Çanakkale Savaşları	17	5	8	7	37
Kurtuluş Savaşı	0	4	2	3	9
Malazgirt Savaşı	2	1	0	3	6
1980 Darbesi	2	3	0	1	6
Ermeni Tehciri	1	1	2	2	6
I. Dünya Savaşı	2	0	1	1	4
Kavimler Göçü	2	1	1	0	4
Sarıkaşımış Faciası	1	0	0	2	3
Menemen Olayı	1	1	1	0	3
Şeyh Sait Ayaklanması	1	0	2	0	3
31 Mart Olayı	1	1	1	0	3
Diğer*	10	7	14	20	51
Toplam	53	35	47	50	185

*Diğer: II. Dünya Savaşı, Kardeş Katli, II. Viyana Kuşatması, Atatürk'ün Samsun'a gidişi, İnönü Muharebeleri, Mohaç Meydan Muharebesi, Rus Devrimi, Orta Asya'dan Türk göçleri, Cem Sultan olayı, Hezârfen Ahmet Çelebi'nin idamı, Vaka-i Vakvakiye, Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışı, Kuvayi Milliye'nin oluşması, Ezanın Türkçe okunması, Cemel Vakası, Coğrafi Keşifler, 1917 Ekim Devrimi, 1960 Darbesi, Kerbela Olayı, Seyit Onbaşını top mermisini kaldırması, Alamut Kalesi'nin alınması, Selahattin Eyyübi'nin Kudüs'ü Fethetmesi, İnsanoğlunun Ay'a çıkması, Sakarya Meydan Muharebesi, Sultan Abdülaziz'in ölümü, Mekke'nin Fethi, Hicret, Atilla'nın ölümü, Yahudi soykırımı, tarihimizdeki idamlar, Hitlerin güçlenmesi, Atatürk'ün eğitimi, Hanedanın Milli Mücadeleye bakışı, Sevr Antlaşması, Ateşin keşfi, Balkan göçleri, Erzurum Kongresi, Mısır sfenkslerinin yapılışı, Osmanlı'da taht kavgaları, 100 Yıl Savaşları, Göktepe Savaşı, İzmir Suikastı, 12 adanın kaybı, Kudüs'ün Fethi.)

Sınıf öğretmeni adaylarının tarihi olaylara ilişkin merakı incelendiğinde toplam 58 tarihi olay karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu tarihi olaylar daha detaylı olarak incelendiğinde kendi içinde farklı boyutların söz konusu olduğu görülmektedir. Bunlar sırasıyla şöyle dile getirilebilir:

- Tarihi olayları içeriğine göre analiz ettiğimizde bunların 20'si Osmanlı Tarihi, 18'i Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 7'si Türk Tarihi, 7'si Dünya Tarihi ve 4'ü İslam Tarihi ve 1'i de tarih öncesi ile ilgilidir. Bu durum sınıf öğretmeni adaylarının tarihsel meraklarının daha çok Osmanlı Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihine odaklandığı; başka bir bakış açısıyla da Osmanlı Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihine ilişkin öğrenme ihtiyaçlarının daha fazla olduğu şeklinde de yorumlanabilir.
- Tarihi olayların tematik dağılımı incelendiğinde ise olayların 24'ü siyasi, 22'si askeri, 5'i toplumsal, 3'ü bilimsel, 1'i eğitim ve 1'i de dini olarak öne çıkmaktadır. Kavramsal olarak analiz ettiğimizde ise 18'i savaş, 7'si taht kavgası, 4'ü göç, 4'ü ayaklanma, 3'ü icat/keşif, 2'si devrim, 2'si darbe ve 2'si de idam kavramıyla ilgilidir. Bu durumda tarih öğretiminin ağırlıklı olarak siyasi/askeri tarih içeriğine sahip olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuç tarihin toplumsal, ekonomik, dini, kültürel, bilimsel, sanatsal ve diğer boyutlarının ihmal edildiğini de göstermektedir.

Bulgular bir bütün olarak ele alındığında tarihi karakterlerin incelenmesinde olduğu gibi tarih öğretiminin siyasi çerçeve içine sıkıştığı ve bu durumun da beraberinde; hayatın/tarihin sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel, sanatsal ve dini boyutlarının ihmal edildiği, sadece siyasi ve askeri olayların öne çıkartılarak önemli toplumsal, kültürel, ekonomik, bilimsel, dini, sanatsal olayların ve fikir hareketlerinin ihmal edildiği görülmektedir.

Sınıf öğretmeni adaylarının "En çok merak ettiğiniz **tarihi dönemler** hangileridir?" sorusuna verdikleri cevaplar ise Tablo.3'te ele alınmıştır.

Tablo 3

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarihi Dönemlere Yönelik Merakı

Tarihi Dönem-Zamanlar	Sınıf				Toplam
	1	2	3	4	
Osmanlı Yükselme dönemi	3	7	6	5	21
Milli Mücadele dönemi	9	4	0	5	18
Tarih Öncesi dönem	0	0	9	5	14
Kanuni dönemi	8	0	4	0	12
Osmanlı dönemi	1	4	3	4	12
Fatih Sultan Mehmet dönemi	4	2	2	2	10
Osmanlı Yıkılma dönemi	3	1	5	0	9
Lale Devri	3	2	1	3	9

İlk çağ	3	2	0	3	8
Atatürk dönemi	4	2	0	1	7
Yakın dönem	0	0	3	3	6
Diğer*	14	9	13	22	58
Toplam	52	33	46	53	184

*(Diğer: Ortaçağ, Osmanlı son dönemi, Osmanlı duraklama dönemi, İslam Tarihi, II. Abdülhamit dönemi, I. Dünya Savaşı, Fetret Devri, Darbe Dönemi, Firavunlar, Eski Mısır dönemi, 1071, 1900-1950: Cumhuriyetten Osmanlıya Geçiş, II. Beyazıt Dönemi, Fransız İhtilali, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları, Yavuz Sultan Selim dönemi, Kavimler Göçü zamanı, 19. yy, 20. yy, Adnan Menderes dönemi, Yeniçağ, 1980'ler, 68 kuşağını dönemi, Çanakkale Savaşı zamanı, İskender dönemi, Talas Savaşı, Sanayi İnkılabı ve sonrası, Peygamberler Tarihi, 1960'lar, Afrika'nın sömürgeleştigi dönem, Sovyet Rusya Dönemi, Göktürkler dönemi, Selçuklu dönemi.)

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının tarihi dönemlere ilişkin merakı incelendiğinde toplamda 43 tarihi dönem/zaman elde edildi. Bunların 31'i yerli, 12'si yabancı dönemlerini ifade etmektedir. Merak edilen dönem/zamanların tematik dağılımı incelendiğinde Osmanlı Tarihi ile ilgili 13, Dünya Tarihi ile ilgili 11, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile ilgili 10, Türk Tarihi ile ilgili 4, İslam Tarihi ile ilgili 3 ve Tarih Öncesi ile ilgili 2 tarihi dönem/zaman karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuçların tarihi kişi ve olaylar konusundakine benzer sonuçlar olduğu görülmektedir.

Sınıf öğretmeni adaylarının “En çok merak ettiğiniz **tarihi mekânlar** hangileridir?” sorusuna verdikleri cevaplar ise Tablo.4'te ele alınmıştır.

Tablo 4

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarihi Mekânlara Yönelik Merakı

Tarihi Mekânlar	Sınıf				Toplam
	1	2	3	4	
Çanakkale	11	5	6	5	27
İstanbul	11	5	3	3	22
Mısır (piramitler)	2	4	9	6	21
Topkapı Sarayı	1	2	2	7	12
Dolmabahçe Sarayı	1	1	1	1	4
Mezopotamya	0	1	1	2	4
Alacahöyük	3	0	0	1	4
Selanik	3	0	0	1	4
Anıtkabir	3	0	0	1	4
Orta Asya	0	1	0	3	4
Diğer*	16	14	16	126	62
Toplam	51	33	38	46	168

*(Diğer: Sümela Manastırı, Doğu Anadolu, Mekke, Ayasofya Camii, Kudüs, Çin Seddi, Atatürk'ün evi, Gelibolu, Semerkant, Orta Amerika, Yıldız Sarayı, Sarıkamış, Anadolu-Rumeli Hisarı, Ani kalesi, Bursa, Pasinler Ovası, İnkâ medeniyeti, Rio de Jenerio, Panama Kanalı, Eskişehir, Batum- Tebriz-Tiflis hattı, Alamut Kalesi, Norveç, Küba, Vatikan, Tac Mahal, Yunanistan, Malazgirt, Sakarya, Merv, Güneydoğu Anadolu, Trablusgarp, Hatay, Venedik, Prag, Ötüken, I. TBMM, Efes, Eyfel Kulesi, Uzakdoğu Tapınakları, Bağdat, Doğu Türkistan, Roma, Gazi Antep, Avustralya, Antalya-Askleion, Patara Antik Kent, Hindistan, İshak Paşa Sarayı.)

Sınıf öğretmeni adaylarının tarihi mekânlara ilişkin merakı incelendiğinde toplamda 59 tarih mekân tespit edilmiştir. Tarihi mekânların 35'i yerli, 24'ü yabancı mekânlardır. Mekânların tematik dağılımı incelendiğinde Dünya Tarihi'nden 25, Osmanlı Tarihi'nden 12, Cumhuriyet Tarihinden 10, Tarih Öncesinden 5, İslam

Tarihinden 4, Türk Tarihinden ise 3 mekân yer almaktadır. Mekân bağlamında ele alındığında öğretmen adaylarının farklı ülkelerdeki tarihi mekânlara dair meraklarının daha fazla öne çıktığı görülmektedir.

Tüm bu bulgular ele alındığında öğretmen adaylarının tarih meraklarının siyasi ve askeri tarihe odaklandıkları şeklinde görülmekle birlikte bunun tarih eğitiminde içerik olarak siyasi tarihe ağırlık verilmesinin bir sonucu olarak görmek mümkündür. Elbette bu sonuçlar öğretmen adaylarının tarihin ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel, dini, sanatsal vb. boyutlarını merak etmedikleri anlamına gelmemektedir. Sınırları daraltılmış bir tarih öğretimi anlayışının öğretmen adaylarının/lisans öğrencilerinin tarihe ilgi ve meraklarının da ortaya çıkma olasılığını azaltacağı gözden kaçırılmamalıdır.

Tarihi Kişi, Olay, Dönem ve Mekânları Merak Etme Nedenleri

Bu başlık altında da sınıf öğretmeni adaylarının tarihi karakter, olay, dönem ve mekânlara dair merak duygularının gerekçeleri verilmiştir.

Sınıf öğretmeni adaylarının “Bu **tarihi karakteri**/karakterleri neden merak ediyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo.5’te ele alınmıştır.

Tablo 5

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarihi Karakterlere Dair Merakının Nedenleri

Tarihi Kişiler	Tarihsel önem	Sıra dışılık	Kişisel nitelik	Gerçeklik	Empati	Sempati	Medya etkisi	Yetersiz bilgi	Çevre etkisi	Antipati	TOPLAM
Fatih Sultan Mehmet	18	17	13	0	6	7	0	0	0	0	61
Mustafa Kemal Atatürk	20	7	6	2	7	7	0	9	0	0	58
Kanuni Sultan Süleyman	4	2	1	6	0	0	10	1	0	0	24
II. Abdülhamid	0	1	1	4	0	1	0	0	0	0	7
Hitler	2	1	0	1	4	0	0	0	0	0	8
Sultan Vahdettin	0	0	0	5	0	0	0	0	2	1	8
Yavuz Sultan Selim	1	0	3	0	0	1	0	0	0	0	5
Hürrem Sultan	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2
İsmet İnönü	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	3
Cengiz Han	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3
Diğer	7	3	3	3	4	2	2	4	0	0	28
Toplam	54	31	28	22	21	19	14	15	2	1	207

Sınıf öğretmeni adaylarının tarihi karakterleri merak etme nedenlerine bakıldığında daha çok tarihi önem, sıra dışı özellik, kişisel nitelikler öne çıkmaktadır. Merak etme gerekçeleri tarihi karakterlerin nasıl algılandığına ilişkin de önemli ipuçları vermektedir. Örneğin Fatih Sultan Mehmet ve Mustafa Kemal Atatürk daha çok tarihte önemli işler başardıkları için öne çıkarken, Kanuni Sultan Süleyman “Muhteşem Yüzyıl” dizisinin etkisiyle, Osmanlı Devleti padişahları II. Abdülhamid ve Vahdettin de birbirleriyle çelişen bilgilerden ötürü merak edilmektedir.

Sınıf öğretmeni adaylarının “Bu **tarihi olayları** neden merak ediyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo.6’da ele alınmıştır.

Tablo 6

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarihi Olaylara Dair Merakının Nedenleri

Tarihi Olaylar	Tarihsel önem	Gerçeklik	Sıra dışılık	Empati	Sempati	Yetersiz bilgi	Antipati	Medya etkisi	Acılar, üzüntüler	Çevre etkisi	TOPLAM
İstanbul'un Fethi	24	1	13	4	4	2	0	1	0	0	49
Çanakkale Savaşları	29	0	2	2	3	2	0	1	3	0	42
Kurtuluş Savaşı	4	3	0	2	0	0	0	0	0	0	9
Malazgirt Savaşı	5	0	0	1	0	0	0	0	0	0	6
1980 Darbesi	1	3	0	0	0	0	2	0	0	0	6
Ermeni Tehciri	0	2	0	0	1	0	1	0	0	1	5
I. Dünya Savaşı	1	0	0	2	0	1	0	0	0	0	4
Kavimler Göçü	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Sarıkamış Faciası	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
Menemen Olayı	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	2
Diğer	6	18	6	9	2	4	3	3	0	0	51
Toplam	74	28	21	20	10	9	7	5	4	1	179

Sınıf öğretmeni adaylarının tarihi olayları merak etme nedenlerine bakıldığında da daha çok tarihsel önem, gerçeklik, sıra dışılık ve empati ve sempati gibi duygusal nitelendirmelerin öne çıktığı görülmektedir. Buna karşın merak etme gerekçeleri tarihi olayların büyük bir oranda tarihsel önemden kaynaklandığını göstermektedir. Tarihsel önemin daha çok öğretim programı, ders kitabı ve öğretmen aracılığıyla aktarıldığı düşünülmürse, tarihi olaylara dair merakın öğrencinin içsel merakını yansıtmaktan uzak olduğu ileri sürülebilir.

Sınıf öğretmeni adaylarının “Bu **tarihi dönemleri** neden merak ediyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo.7’de ele alınmıştır.

Tablo 7

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarihi Zaman-Dönemlere Dair Merakının Nedenleri

Tarihi Zaman-Dönemler	Tarihsel önem	Sıra dışılık	Gerçeklik	Yetersiz bilgi	Empati	Sempati	Medya etkisi	Antipati	Çevre etkisi	TOPLAM
Osmanlı Yükselme dönemi	8	4	0	0	4	4	2	0	0	22
Milli Mücadele dönemi	9	3	2	1	0	0	0	0	0	15
Tarih Öncesi dönem	0	9	0	5	1	0	1	0	0	16

Kanuni dönemi	4	2	0	0	1	1	3	0	0	11
Osmanlı dönemi	3	0	2	1	0	2	0	0	0	8
Fatih S. M. dönemi	6	1	1	0	0	2	0	0	0	10
Osmanlı Yıkılma dönemi	4	0	2	1	1	0	0	0	0	8
Lale Devri	2	3	2	0	0	1	0	1	0	9
İlk çağ	0	4	0	1	1	0	0	0	0	6
Atatürk dönemi	3	0	1	0	2	0	0	0	0	6
Diğer	12	10	8	8	4	3	0	1	2	48
Toplam	51	36	18	17	14	13	6	2	2	159

Sınıf öğretmeni adaylarının tarihi olayları merak etme nedenlerine bakıldığında da daha çok tarihsel önemin öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte özellikle Tarih öncesi dönem öğretmen adayları tarafından sıra dışı olduğu için ve hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları için merak edilen bir dönem olarak farklılaşmaktadır.

Sınıf öğretmeni adaylarının “Bu **tarihi mekânları** neden merak ediyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo.8’de ele alınmıştır.

Tablo 8

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarihi Mekânlara Dair Merakın Nedenleri

Tarihi Mekânlar	Tarihsel önem	Sıra dışılık	Sempati	Yetersiz Bilgi	Empati	Çevre etkisi	Antipati	Medya etkisi	Acılar, üzüntüler	Gerçeklik	TOPLAM
Çanakkale	20	2	0	2	1	0	0	0	1	0	26
İstanbul	16	2	1	1	1	0	0	0	0	0	21
Mısır (piramitler)	2	13	3	0	1	0	0	1	0	1	21
Topkapı Sarayı	3	1	1	0	1	1	0	0	0	0	7
Dolmabahçe Sarayı	1	0	2	1	0	0	1	0	0	0	5
Mezopotamya	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
Alacahöyük	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	4
Selanik	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Anıtkabir	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3
Orta Asya	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Diğer	17	9	12	3	2	2	1	1	1	0	48
Toplam	73	27	20	8	6	3	2	2	2	1	144

Sınıf öğretmeni adaylarının tarihi mekânları merak etme nedenlerine bakıldığında da yine tarihsel önemin öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte özellikle Mısır ve piramitler öğretmen adayları tarafından sıra dışı olduğu için merak edilen bir mekân olarak farklılaşmaktadır.

Öğretmen adaylarının tarih meraklarının gerekçelerine bakıldığında tarihi açıdan önemli olanın daha fazla merak edildiği görülmektedir. Öğretmen adaylarının tarihi açıdan neyin önemli olduğuna kendilerinin karar vermediği aksine öğretim programı,

ders kitabı ve öğretmen aracılığıyla aktarılan bir tarihsel önemin varlığı (Tarhan ve Altun, 2014) dikkate alınacak olursa öğretmen adaylarının tarih merakının aktarılan bir tarihsel önem algısının içerisinde sıkıştırıldığı görülmektedir. Tarih merakının gerekçelerine dair yapılan incelemede tarihsel önem dışındaki boyutlara bakıldığında tarih merakının empati, sempati yada antipati gibi duygusal boyutlarının olabileceği; medyanın yada sosyal çevrenin etkili olabileceği; ve yeterince bilgiye sahip olmama yada mevcut bilgideki çelişkilerin de tarih merakını ortaya çıkardığı görülmektedir. Bir sonraki başlıkta bu boyutlardan hareketle tarih merakı sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Tarih Merakının Sınıflandırılması

Merakın epistemik bir boyutunun olduğu ve bu nedenle de farklı bilgi yapılarına (örneğin disiplinler) özgü farklı merak türlerinin olabileceği daha önce ifade edilmişti. Bu çalışmada da "tarih merakına" odaklanılmış ve bu konuda çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. Alan yazında da incelemeler yapılmış lakin tarih merakına yönelik herhangi bir sınıflandırma tespit edilememiştir.

Bu bölüm, çalışmanın başında belirtildiği gibi gömülü teori yöntemiyle yürütülen "tarih merakının tanımlanması ve sınıflandırılması" konulu daha kapsamlı ve uzun soluklu bir araştırmanın parçasıdır. İlkokuldan üniversite düzeyine farklı yaş gruplarını kapsayan çalışmanın bir parçası olarak bu çalışmada da sınıf öğretmeni adaylarının tarihi karakter, olay, dönem ve mekân dair meraklarının gerekçeleri olarak ifade ettikleri açıklamalar incelenmiş ve yapılan bu incelemelerden hareketle tarih merakı çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Önemli Merak: Tarihsel önem algısı ile ilgili bir merak türüdür ve büyük başarılar, felaketler, zorluklar bu merak türünün öznesini oluşturmaktadır. Aşağıda örnekleri sunulmuştur:

- *(Fatih Sultan Mehmet) Genç yaşta tahta geçerek bütün ülkeyi yönetmesini ve önemli işler yapabilmesi (4-8e).*
- *Dünya Savaşı Çok çok önemli bir savaş ve Dünya tarihini etkileme açısından önemli olduğu için (4-25e).*
- *(Kurtuluş Savaşı) Böyle zor bir dönemde bu kadar büyük bir başarının elde edilmesi ve Türk milletinin özveriliği (4-14k).*
- *(Osmanlı Yükselme Dönemi) Önemli gelişmeler, mutlu edici olaylar olduğu için merak ediyorum (4-9k).*

Sıra Dışı Merak: İlginç, gizemli, akıl almaz, yaratıcı, şaşırtıcı olarak tabir edilebilen konulara dair ortaya çıkan merak türüdür. Aşağıda örnekleri sunulmuştur:

- *(Fatih Sultan Mehmet) Bir ülkeyi 21 yaşında nasıl yönetebilir? Nasıl bir zekâsı ve düşünme kapasitesi var? (2-30k).*
- *(İstanbul'un Fethi) O koca koca gemileri nasıl kızaklarla taşındı? (3-5b).*
- *(Fatih Sultan Mehmet) Çeşitli konularda, çeşitli alanlarda birçok eğitim almış. Çok sayıda dil biliyor. Nasıl bu kadar bilgiyi hafızasında tutuyor (4-47k).*
- *(Mısır dönemi) Bu dönemde yapılan matematiksel-geometrik çalışmaların hala nasıl yapıldığı günümüz teknolojiyle çözülememişken ben de bu gizemli dönemi oldukça merak ediyorum (4-23k).*

Duygusal Merak: Duygusal merak kendi içinde empatik, sempatik ve antipatik merak olarak üçe ayrılmaktadır.

Empatik merak: Tarihi kişinin duygu ve düşüncelerini merak etmekten dönemin, mekânın ruhunu yaşamaya, o dönemde yaşamış olmaya uzanan boyutları olan bir merak. Aşağıda örnekleri sunulmuştur:

- *(Adolf Hitler) Çünkü yaptığı ırkçılığı, soykırımı yaparken nasıl bir düşünce içerisindeydi. Daha doğrusu kişisel özelliklerini ve iç muhakemesini merak ediyorum. Yaptığı şeyi kendi cümleleriyle nasıl açıklardı (3-45k).*
- *(M. Akif Ersoy) İstiklâl Marşı'nı nasıl bir duyguyla yazdığını sormak için (4-33k)*
- *Dünya Savaşı) İnsanların o dönemde neler hissettiklerini merak ediyorum... (4-11k).*
- *(Çanakkale Savaşı) Savaş anında yaşananları canlı canlı görmek isterdim. Gerçekten çok büyük bir ruhu var Çanakkale'nin. Şuan ki hali bile içlerimizi ürperiyor o savaş sahnesi yaşananlar vb. Ben de yaşamak isterdim, elimden geleni yapmak isterdim (4-10k).*

Sempatik merak: Tarihi karakteri sevmenin, ona sempati duymanın sonucunda oluşan bir merak türüdür. Bazen ileri noktalara gitmekte ve kişi kendisini tarihi karakterin yerine koymakta, kendisini tarihi karakterle özdeşleştirmektedir. Şöyle örneklendirilebilir:

- *Mustafa Kemal'in en büyük hayranlarındanım. Ama yeterince bilgi sahibi olmadığımı düşünüyorum. Ve onun hakkındaki asılsız kötü söylentileri kendi bilgilerimle ispatlamak istiyorum herkese. Bizim bu toprakta yaşama sebebimizin Atatürk olduğunu düşünüyorum. Herkesin de bunu bilmesi gerekir (1-22k).*
- *(Sultan II: Abdülhamid) Gerek şahsi gerekse siyasi kişiliğine çok ilgi duyuyorum. Osmanlı'nın yetiştirdiği dahi kişilerden biri olduğu için (4-14e).*
- *(Osmanlı Dönemi) Ben bir Osmanlı hayranıyım. Osmanlı ile ilgili kitapları çok seviyorum ve öğrendikçe hoşuma gidiyor (3-10e).*
- *(Osmanlı) Şanlı kutlu bir dönem Osmanlı. Gözümde hep film gibi canlandırmışumdur. Ve Asr-ı Saadet dönemi meraktan ziyade o dönemlere zaman makinesiyle gidip yaşamak tekrar buraya gelip herkese anlatmak isterdim (4-51k).*

Antipatik Merak: Tarihe dair tartışmalı konularla ilgili olarak öfke ve nefret gibi duygularla ortaya çıkan bir merak türüdür. Aşağıdaki öğrenci ifadesi örnek olabilir:

- *(Ermeni sorunu) Çünkü herkes gerçek anlamda doğruları söylemiyor. Her millet kendi çıkarı için görüşlerini dile getiriyor. Yapılmamış, olmamış bir olayı yapılmış gibi göstermelerine sinir oluyorum (4-29k).*

Olgusal Merak: olgusal merak kendi içinde ikilemsel merak ve bilgi ihtiyacına yönelik merak olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

İkilemsel Merak: Mevcut bilgilerin tarihsel bir konuda neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar vermede yetersiz kaldığı durumlarda; ikilemlerde ortaya çıkan bir merak türüdür. Aşağıdaki görüşlerle örneklendirilebilir:

- *(Vahdettin) Hep vatan haini olarak gösterildi. Gerçekten nedenini merak ediyorum. Vatan haini olmadığını düşünüyorum (3-34k).*
- *(Çerkez Ethem) Hakkında birçok şey yazılmış fakat hiçbirinin ortak görüşü yok. Gerçekten 'vatan haini' olarak nitelendirilebilecek biri olup olmadığını merak ediyorum (4-46k).*

- (II. Abdülhamid) Merak etme sebepim okuduğum ders kitaplarında kötü, vatan haini olarak anlatılıyor. Tarih hocalarım kötü biri olarak anlattı. Ama benim okuduğum kitaplarda iyi biri olarak anlatılıyor. Tam olarak gerçeğin ne olduğunu öğrenmek isterdim (3-1k).
- (Şeyh Sait İsyanı) Şeyh Sait İsyanını merak ediyorum. Bu isyanı çıkaran kişiyi ve sebepini biliyorum. Ama doğru bildiğimden şüpheliyim. Çünkü tarihi yazan yapana her zaman sadık kalmıyor. Araştırmayı düşünüyorum ama kaynaklara güvenmiyorum (3-28k).

Bilgi İhtiyacına Yönelik Merak: Tarihi olaya ilişkin bilginin yetersiz olduğu durumlarda ortaya çıkan merak türüdür. Aşağıdaki ifadeler örnek olarak verilebilir:

- (M. Kemal Atatürk) Merak etme nedenim bir şey bilmemem değil, daha fazla şey öğrenme isteğimdir. Atatürk hakkında ilkokuldan beri bizlere öğretilen okulları, katıldığı savaşlar dışında onun kişiliği hakkında özel hayatı hakkında bir şeyler bilmek istiyorum (3-44k).
- (Nelson Mandela) Siyahilerin ilk başkanı, oldukça ilginç bir hikâyesi olduğunu duymuştum. Filmini izledim fakat yeterli bilgi elde edemediğimi düşündüm (4-39k).
- (Kurtuluş Savaşı) Sanki her zaman bir şeyleri eksik bırakıp bu konunun sadece sınavlarda çıkacak kısımları incelendiği için merak ediyorum (4-40k).
- (Yakın Dönem) Bu konuda fazla bilgim olmadığı için merak ediyorum (4-46k).

Çevresel Merak: Aile üyeleri, arkadaş çevresi, öğretmen gibi sosyal etkiyle veya kitap, gazete, televizyon ve İnternet gibi medya etkiyle oluşan merak türüdür. Kendi içinde sosyal merak ve medyatik merak olarak ayrılabilir. Bu çalışmada sosyal çevrenin etkisine yönelik bir veri olmadığı için değinilmemiştir. Sadece medyatik (popüler) merak üzerinde durulmuştur.

Popüler Merak: Kitap, gazete, televizyon ve İnternet gibi sözlü, yazılı, elektronik ve dijital medya araç ve içeriklerinin etkiyle oluşan merak türüdür. Bu merak türünü çağrıştıran örnek görüşler şöyledir:

- (İstanbul'un Fethi) Fetih 1453 filminden sonra merakım arttı. O olayları görmek isterdim (4-50k).
- (Mısır) Bu medeniyeti zaten esrarengiz buluyorum. Piramitler hakkında National Geography'da bir şey izlemiştim insan eliyle yapılmasının çok zor olduğunu ve uzaydan birilerinin gelip yaptığına dair hatta piramitlerin üzerinde 'ufo' şekilleri vardı. Doğru mu bilmiyorum ama asla ve kesinlikle yanlış yorumu yapamam (3-48k).
- (Kanuni) Muhteşem yüzyıldaki gibi kesinlikle değildir bence (2-18k).
- (Kanuni-Hürrem aşkı) Dizilere o kadar çok konu oldu ki gerçekten yansıtılanlar doğru mu? Ya da abartılıyor mu? Şahsen abartıldığını düşünüyorum (4-11k).

Bu sınıflandırmalar tarih ders kitaplarının yazımından tarih dersinin anlatımına kadar tarih eğitiminin farklı alanlarında kullanılabilir.

SONUÇ

Alan yazın incelendiğinde merakın iki boyutu olduğu görülmektedir. Bunlardan biri duyu organlarının etkili olduğu algısal meraktır ki bu merakın arka planı da elbette kişisel duyu, düşünce ve tecrübeler yer aldığı gibi sosyokültürel bağlamlar da etkili olmaktadır. Diğer merak türü de bu çalışmanın odağında yer alan epistemik meraktır.

Yani kişilerin elde ettiği bilginin etkisiyle ortaya çıkan bir merak ve belki de zamanla Cemil Meriç tabiriyle bir tecessüse (bitmek tükenmek bilmeyen bir anlama merakına) dönüşerek kişinin hayatını derinden etkileyecek bir ilgi alanı.

Her disiplinin kendine özgü bir bilgi ve metodolojik yapısı olduğu gibi tarih alanının da kendine özgü olduğu ve bu bağlamda tarihe duyulan merakın da tarih bilgisiyle yakından ilgili olduğu ileri sürülebilir. Ve bu ilgi beraberinde “Tarihe duyulan merak tarih bilgisinin etkisiyle farklı boyutları içinde barındırabilir mi veya tarih merakına yönelik bir sınıflandırma yapılabilir mi?” sorusunu akla getirmektedir. Bu soruya cevap bulmak için farklı yaş düzeylerinde ve farklı öğretmenlik alanlarında gömülü teori çerçevesince yapılan bir dizi çalışmanın bir parçası olarak bu araştırmada da sınıf öğretmeni adaylarının tarih merakı iki farklı boyutta araştırılmıştır.

Bu boyutlardan ilki sınıf öğretmeni adaylarının merak ettikleri tarihi karakter, olay, zaman/dönem ve mekânları ortaya koymaktır. Gerek tarihi karakterlere ilişkin verilen cevaplarda gerekse diğer boyutlara (olay, zaman ve mekân) dair verilen cevaplarda görülmektedir ki; ilkokul seviyesinde öğrencilere tarihi anlatacak ve tarih bilinci aşılacak sınıf öğretmeni adaylarının yeterli oranda tarihi karakterle yada tarihi olay, zaman ve mekânla karşı karşıya getirilmemesidir. Daha da üzücü olanı bu karakterlerin ağırlıklı olarak siyasi ve askeri karakterlerden oluşuyor olmasıdır. Duruma şu açıdan bakıldığında her şey daha anlamlı olmaktadır: İlkokulda okuyan öğrenciler hangi tarihi karakterleri tanımak isterler? Devlet idarecilerini, komutanları ve onların elde ettikleri başarıları mı daha çok merak ederler, yoksa mağara insanını, ilk astronotu, uçağı bulan veya Amerika’yı keşfedeni mi daha çok merak eder? Osmanlı Devleti’ni yöneten Fatih Sultan Mehmet’i mi daha çok merak eder yoksa saray da oyunlar oynayan veya farklı dilleri öğrenen Fatih’i mi daha çok merak ederler? Bu sorular araştırılmayı hak eden sorular lakin Türkiye’de tarih öğretiminde bu soruların cevabı çoktan verilmiş. Devlet adamları, padişahlar, cumhurbaşkanları, başbakanlar, bakanlar, komutanlar, askerler ve onların savaşları, barışları, antlaşmaları, esaretleri ve daha birçoğu... Elbette tarih içeriği tarihi yazanların veya yazdıranların bir seçim işi. Objektif olunması gereken ama diğer yandan ideoloji, önyargı, bakış açısı, sempati, antipati ve apatinin etkisinden kaçmanın zor olduğu, Ranke’nin tabiriyle “Her çağı gözünde eş değerde önemli gören” (Carr, 2011) ilahi bakış açısından uzak olan beşeri bir seçim. Bu çalışmada ortaya çıkan önemli sonuçlardan biri de tarihi karakter olarak kadınların da yeterince yer almaması, başka bir ifadeyle sembolik olarak tarihin sayfaları arasında yok edilmeleridir. “Erkek merkezli olan tarih midir yoksa tarih yazımı mı?” sorusu tartışılabilir ancak bu çalışmada sorulması gereken soru şu: “Öğrencilere sadece tarihteki erkeklerden mi söz edilecek yoksa kadınlar da tanıtılacak mı? Çocuklar Nene Hatun, Şerife Bacı, Fatma Seher Erden (Kara Fatma), Halime Çavuş (Kocabıyık), Halide Edip Adivar, Remziye Hisar, Gül Esin, Semiha Es, Süreyya Ağaoğlu, Lale Orta, Florence Nightingale, Susan B. Anthony, Marie Curie, Helena Rubinstein, Dorothy Hodgkin, Benazir Bhutto... ve tarihte yaşamış olan başka kadınları merak ederler mi? Bu kişileri tanımaları onlara katkı sağlamaz mı?” Tarihin siyasi ve askeri boyutları dışında bilgisi olmayan bir sınıf öğretmenin öğrencilerinin tarihe merak duymasını nasıl sağlayabilir?

Elbette görmezden gelinen sadece kadınlar değil, aynı zamanda çocuklar, yaşlılar, bilim adamları, kâşifler, dini önderler, fikir adamları, çiftçiler, işçiler, ressamlar, besteciler, şairler, sporcular... Tarih hayatın hangi alanıyla ilgili değil ki!

Bu sonuçlar bir bütün olarak ele alındığında tarih öğretiminin siyasi çerçeve içine sıkıştığı ve bu durumun da beraberinde; hayatın/tarihin (kişi, olay, zaman ve mekân olarak) sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel, dini, sanatsal, sportif vb. boyutlarının ihmal edildiğini göstermektedir. Şu unutulmamalıdır ki hayatta var olan her şey tarihin bir parçasıdır ve bu nedenle de her öğrenci tarihte kendinden bir şeyler bulabilir.

Söz konusu olan boyutlardan ikincisi de (gömülü teori olarak yürütülen daha kapsamlı araştırmaya katkı sağlayacak bir çalışma olduğu ifade edilmişti) sınıf öğretmeni adaylarının tarihi karakter, olay, zaman/dönem ve mekânlara yönelik meraklarının arkasında yatan gerekçeleri ortaya koymaktır. Bu gerekçeler incelendiğinde tarihe yönelik merakın “önemli, sıra dışı, duygusal (empatik, sempatik, antipatik), olgusal (ikilemsel ve bilgi eksikliğine yönelik) ve çevresel (sosyal, medyatik)” gibi adlarla sınıflandırılabilceği görülmüştür. Öğrencilerin tarih merakının boyutlarının belirlenmesi birçok konuda fayda sağlayabilir.

Sınıf öğretmeni adaylarının tarihi karakter, olay, zaman ve mekânları merak etmelerinin gerekçelerine bakıldığında tarihi açıdan önemli olanların ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu sonuç öğrencileri tarihsel önem algılarının tarih meraklarını da etkilediği şeklinde yorumlanabilir. Ancak tarihsel önemin sınıflarda öğrencilerin keşfetmelerinden çok öğretim programı, ders kitabı ve öğretmen aracılığıyla aktarıldığı (Tarhan ve Altun, 2014) aktarıldığı düşünülecek olursa “önemli merak” olarak adlandırılan bu tarihsel merak türünün öğretmen adaylarının keşfederek edindikleri bilgiden kaynaklandığını söylemek hata olacaktır. Bu bağlamda ilkokuldan üniversiteye giden süreçte tarih eğitiminde tarihsel önem algısının aktarılması değil, keşfedilerek öğretilmesi sağlanmalıdır.

İkinci merak türü “sıra dışı merak” olarak adlandırılmaktadır. Bu çerçevede gerek ders kitaplarında gerekse tarih dersinin öğretiminde ilginç, sıra dışı, gizemli olarak nitelendirilebilecek tarihsel kişi, olay, dönem ve mekânlardan söz edilebilir. Yine bu konulara yönelik öğrencilerin ilgisini çekecek anahtar sorular sorulabilir: “Sultan II. Abdülhamid’in iyi bir marangoz ustası olduğunu biliyor musunuz?” veya “İstanbul’u 21 yaşındaki bir genç nasıl fethedebilir?” gibi sorular örnek olabilir.

Bir diğer merak türü duygusal merak ve kendi içinde empatik, sempatik ve antipatik olarak üçe ayrılıyor. Bu merak türünden hareketle sınıf öğretmenlerinin eğitiminde tarihe ilgilerini arttırmak için sempati duyulan tarihi kişi ve konular ön plana çıkarılabilir. Ayrıca tarihe önyargıyla bakmamaları için antipatik bakış açısından kurtulmaları veya en azından bu bakış açılarının farkında olmaları sağlanabilir. Ve son olarak da apatiyle yaklaştıkları; yani görmezden geldikleri kişi, olay ve mekânlar da ele alınabilir.

Olgusal merak ise öğrencilerin ikilemde kaldıkları durumlarda ve bilgilerinin yetersiz kaldığı durumlarda ortaya çıkan bir merak türüdür. Bu konuda çok daha kapsamlı araştırmalar yapılmalı ve ikilemde kalan tarihi karakterler tespit edilmeli ve bu ikilemleri keşfederek gidermeleri sağlanmalıdır. Bu çalışmada özellikle Sultan II. Abdülhamid Han ve Sultan Vahdettin Han’a ilişkin ikilemler (ulu hakan-kızıl sultan; kahraman-vatan haini) dikkat çekmekte; bu tarihi şahsiyetlerin bazı zihinlerde adeta Arafta kalmışçasına yaşamaya devam ettikleri görülmektedir. Öğretmen adaylarının belirli konularda bilgilerinin yetersiz oluşundan ötürü de tarihe merak duydukları dikkat çekmektedir. Bu açıdan öğretmen adaylarının eğitiminde daha fazla bilgi edinmek istedikleri tarihi kişi, olay, dönem ve mekânlara ilişkin derinlemesine bilgiler edinmeleri içinde fırsatlar sunulmalıdır.

Son olarak da çevresel merakın bir boyutu olan medyatik meraka ilişkin de öğretmen adaylarının eğitiminde medya okuryazarlığı eğitiminden istifade edilmeli; tarihe dair olgular ve kurgular arasındaki ayırım medya mesajlarına yönelik yapılacak çözümlenmeler aracılığıyla sorgulanmalıdır.

Bu merak türlerinin, başka bir ifadeyle de öğretmen adaylarının ilgi alanlarının lisans programlarındaki tarih derslerinin içeriği hazırlanırken, ders kitapları yazılırken ve tarih dersleri öğretilirken dikkate alınması tarih derslerine olan ilgiyi arttırabilir. Zamanla tarih dersinin algılanmasına da olumlu manada hizmet edebilir. Öğrencilere tarihe meraklarını arttırmak için elbette bu merak türleri tek başına etkili değildir.

Birçok sosyal olguda olduğu gibi eğitimin başarısı da pek çok farklı etkene bağlıdır. Örneğin Kaya ve Demirel (2008) lise öğrencilerin tarih derslerindeki ilgi alanlarına yönelik yaptıkları çalışmada ders kitabı, öğretim materyalleri, okul dışı tarih öğretimi, özel öğretim yaklaşım ve yöntemleri gibi bu etkenlerin bazıları üzerinde durmuşlardır.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu en önemli sonuç tarih bilgisinin ve mevcut tarih bilgileri üzerindeki anlayışların tarih merakını derinlemesine etkilediğidir. Tarih merakına dair yapılacak sonraki çalışmalarda özellikle bu bağlamın dikkate alınması önemli olacaktır.

Farklı seviyelerde ve özellikle de ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerin tarih merakına ilişkin çalışmalar yapılmalı ve böylece öğrencilerin tarih merakının içeriği/boyutları ve yörüngesi (zaman içindeki değişimi) ortaya konulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Barton, K. C. & Alan W. McCully (2005). History, identity, and the school curriculum in Northern Ireland: an empirical study of secondary students' ideas and perspectives, *Journal of Curriculum Studies*, 37: 1, 85-116.
- Bilgin, N. (2000). *İçerik Analizi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Carr, E. H. (2011). *Tarih nedir?* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eren, A. (2009). Examining the Relationship between Epistemic Curiosity and Achievement Goals. *Eurasian Journal of Educational Research*, Issue 36, 129-144.
- Grant, S. G. (2001) "It's Just the Facts, Or Is It? The Relationship Between Teachers' Practices and Students' Understandings of History." *Theory and Research in Social Education* 29, 65-108.
- Güngör, E. (1993). "Bir Tarih Kampanyası", *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*. İstanbul 1993, s.: 202.
- Kaya, R. ve Demirel M. (2008). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Tarih Derslerindeki İlgi Alanları (Erzurum Örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/1, Erzurum, s.163-177.
- Kölbl, C.,&Straub, J. (2001). Historical consciousness in youth: Theoretical and exemplary empirical analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 2(3). (<http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2003-2001/2003-2001koelblstraub-e.htm>. Erişim: 14.08.2014)
- Kurtbaş, İ. (2011). Merak(ın) Sosyolojisi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 14(2), 17-58.
- Lévesque, S. (2003) "Bin Laden is responsible; it was shown on tape": Canadian High School Students' Historical Understanding of Terrorism, *Theory&Research in Social Education*, 31:2, 174-202, DOI: 10.1080/00933104.2003.10473221
- Levstik, L. S. veGroth, J. (2002) "Scary Thing, Being An Eighth Grader": Exploring Gender and Sexuality in a Middle School U.S. History Unit, *Theory&Research in Social Education*, 30:2, 233-254, DOI: 10.1080/00933104.2002.10473193
- Litman, J.A. ve Spielberg, C.D. (2003). "Measuring epistemic curiosity and its diverse and specific components". *Journal of Personality Assessment*, 80(1), 75-86.
- Tarhan, M. ve Altun, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Tarihsel Önem Algıları: Kişi, Olay, Zaman ve Mekânlar. *III. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu (ISHE)*, 25-27 Haziran 2014, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Altun, A. (2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Tarih Merakına Yönelik Bir İnceleme, ss 16-32

Yeager, E. A. ve Terzian, S. G. (2007). "That's When We Became a Nation": Urban Latino Adolescents and the Designation of Historical Significance. *Urban Education*, 42(1), 52-81.

Yıldırım, A. ve Şimsek H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.